

KASB TANLASHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Mo'minov Davronjon Marifjon o'g'li

Farg'ona davlat universiteti psixologiya kafedrasida o'qituvchisi.

Mavzuning dolzarbligi: *Kasb tanlashga bo'lgan intilish ishtiyoqlar negizida kasbiy motiv va motivatsiya shakllanadi. Aynan xorij psixologlari kasbiy motivlar tarkibini ishlab chiqishda kasb tanlashgacha bo'lgan va kasb tanlab bo'lgandan keyingi jihatlarini ko'rsatib o'tadilar. Bu jarayon ta'lim muassasasi pedagog xodimlari zimmasiga talabalarni o'quv faoliyati jarayonida ijtimoiy hamda kasbiy motivlarni shakllantirish kabi mas'uliyatni yuklaydi.*

Hozirgi kunda yoshlarimiz oldida turgan muhim vazifalardan biri o'z imkoniyatlari, qiziqishlari, qobiliyatlariga mos kasbni tanlashdir. Ma'lumki, kasb tanlash, kasbga yo'naltirish haqida qanchalik fikr yuritmaylik, maxsus testlarni ishlab chiqmaylik, baribir hayotda kim bo'lish kerakligini ota-ona ham bitiruvchi ham bilmaydi. Shu bois, bu muammoni samarali hal qilish maqsadida psixologlar quyidagi tavsiyalarga amal qilish zarurligini ta'kidlaydilar:

□ O'zingizni sinab ko'ring. Aksariyat kasb tanlash bosqichida bo'lganlar faqat bitta narsani bilishadi. Undan keyin nima qilish kerakligini umuman bilmasliklari barchamizga ayon. Shuning bilan birga qaror qabul qilish natijasida o'ziga xos qarama-qarshiliklar yuzaga keladi. Buning uchun sizga tanlagan kasbingizga mos yoki mos kelmasligingizni aniqlash maqsadida ishlab chiqilgan testlarni maslahat beramiz. Shuni unutmang, siz bir vaqtning o'zida 3-4 ta testdan o'tsangiz, ularning natijalari mutlaqo bir-biriga teskari bo'lishi mumkin. Bunday paytda siz kasbga yo'naltirish bo'yicha qulay testni tanlashingiz lozim. Psixolog E.Suslovaning fikriga ko'ra, test to'plami mazkur soha mutaxassislari tomonidan tayyorlanish hamda individual ravishda tanlashi kerak. Shuni esda tutish kerakki, test natijalariga "hukm" deb qarash kerak emas. Biz psixik xususiyatlar va intellektni hisobga olgan holda aniq bir faoliyat turiga nisbatan moyillik xususida fikr yuritamiz.

□ Bilimlaringizni kengaytiring. Mazkur muammoni biroz osonlashtirish maqsadida siz mehnat faoliyati va undagi yo'nalishlar, istiqboli mavjud bo'lgan soha va mutaxassisliklar to'g'risida bilimlaringizni mustahkamlashingiz kerak. Har yili o'quvchilarni kasbga yo'naltirish bo'yicha kitoblar nashr qilib boriladi. Ularda siz hattoki, maktab o'quvchilari ko'pincha bilmaydigan kasblar bilan ham tanishishingiz mumkin. Ehtimol ulardan qaysi biridir sizning tanlovingiz bo'lishi mumkin.

□ Kasblar bilan yaxshiroq tanishib chiqing. Maktabni bitirish arafasida o'spirin kasblar haqida xato va noto'g'ri tasavvurga ega bo'ladilar. Ko'pincha ular tanlagan kasblarini faqat ijobiy tomonlarini yoki aksincha salbiy jihatlarini ko'radilar. Buning uchun ota-onalar farzandlariga ko'p narsalarni aniqlab olishlari uchun yordam berishlari

kerak. Shuning uchun 9-sinfdan boshlab asta-sekin o'zingiz tanlagan yo'nalishingiz bilan tanishish maqsadida institut va universitetlardagi "Ochiq eshiklar" kuniga tashrif buyurishni unutmagan holda qaror qabul qilishingiz lozim.

□ O'z xohishlaringizni tizimlashtiring. Ba'zi soha mutaxassislari maslahat berganidek, o'zingiz uchun stol tayyorlashingiz mumkin. Sizni yuragingizga yaqin bo'lgan kasblarni vertikal ravishda va faoliyatingizda nimani xohlashingizni gorizontals ravishda joylashtirishga harakat qiling. Jadvalni iloji boricha batafsil to'ldirishingiz kerak. Agar tanlagan kasb sohasi va ishga qo'yilgan talablar bir-biriga mos keladigan bo'lsa, «+», agar mos bo'lmasa «-» ishoralarini qo'yishingiz lozim. Shunday qilib, tanlovni amalga oshirishga yordam beradigan yoki tanlov doirasini va fikrlarni sezilarli darajada aniqlashga qaratilgan tasvir shakllantiriladi.

□ So'zdan amalgacha. Shunday qilib, biz biror narsa to'g'risida qaror qildik yoki biror narsani tanladik. Endi siz o'zingizni sinab ko'rishingiz kerak. Buning uchun turli o'quv- guruhleri bo'lgan ko'plab ixtisoslashgan maktablar va kurslari mavjud bo'lib, ular sizga transport vositalarini mexanikadan tortib, tadbirkorlikkacha o'zingizni sinab ko'rish imkoniyatini beradi. Mazkur ta'lim muassasalarining aksariyat qismida darslar bepul amalga oshiriladi.

□ Zaxira aerodromi. Sizni o'zingiz xohlagan aniq tanlovingiz bo'lishi bilan birga har holda qo'shimcha ravishda e'tiborga olishingiz kerak bo'lgan kasbingiz ham bo'lishi kerak. Hayotni oldindan aytib bo'lmaydi chunki har qanday narsa yuz berishi mumkin. Shu bois, tanlagan universitet va yo'nalishingizga qobiliyatlaringiz mos kelmaganligi sababli kira olmay ko'nglingizda jarohat hosil bo'ladi. Siz shunchalik ertalab uyg'onishingiz mumkin va o'zingizni tanlovingizdan xafsalangiz pir bo'lib, uni o'zgartirishga harakat qiling.

□ Qaror faqat mustaqil ravishda amalga oshiriladi. Ota-onangiz tomonidan beriladigan maslahatlar foydali lekin ularni fikri yakuniy qaror bo'lmasligi kerak. Psixologlarning ta'kidlashicha, biz ko'pincha atrof-muhitga, qarindoshlar, o'qituvchilar, do'stlarimizga e'tibor qaratamiz. Odatda bunday vaziyatda ikkita yo'ldan boramiz ya'ni ularning fikriga amal qilamiz yoki aksincha. Masalan, ona butun hayot davomida o'qituvchilik faoliyati bilan shug'ullandi lekin u bu faoliyatidan allaqachon voz kechish kerak edi. Endi o'zi xohlagan narsasiga qizi orqali erishishiga harakat qiladi. Bunday vaziyatda qanday yo'l tutish kerak? Qarorni tinchlik yo'li bilan qabul qilishga harakat qiling. Masalan, raqs o'qituvchisi yoki ximiya o'qituvchiligidan qaysi birini tanlashingiz uchun ota-onangiz va do'stlaringizning maslahatlariga amal qiling. Baribir yakuniy qarorni o'zingiz qabul qilishingiz lozim.

□ Kasb tanlashda oilaviy an'anani davom ettirish shart emas. Siz o'zingizni ishingiz undagi imkoniyatlar qulayliklar shuning bilan birga farzandingiz uchun muvaffaqiyatli martaba haqida oldindan bashorat qilib gapirishingiz mumkin. Agar farzandingiz sizni yoki otasini kasbini davom ettirmoqchi bo'lsa bu juda yaxshi. Lekin

majbur qilishning o'zi noto'g'ri. Agar inson o'zi yoqtirmagan ishi bilan butun hayot davomida shug'ullangandan keyin o'zini baxtsizdek his qiladi.

Xulosa va tavsiyalar. Yuqoridagi fikr-mulohazalar asosida quyidagi xulosa va tavsiyalarni keltirib o'tamiz:

Oila a'zolaringiz va do'stlaringiz bilan maslahatlashilgan holda ularning fikriga ko'ra, siz tanlagan kasbingiz o'zingizga mos keladi;

Ommaviy axborot vositalari yangi kasb sohalari haqida ko'proq ma'lumot olishga yordam beradi va maxsus manbalar (adabiyotlar internet va boshqalar) sizga jamiyatda ehtiyoji yuqori bo'lgan yo'nalishlar haqida ma'lumotlar beradi;

O'zingizni xohishingiz va hayotingizdagi maqsadlaringizni esingizga oling;

Olingan materiallarni har tomonlama ko'rib chiqing, yaxshilab tahlil qiling va o'zingizga «Hayotda menga nima kerak?» degan savolga javob berishga harakat qiling.

Imkoniyatingiz bo'lsa, kasb tanlash bo'yicha malakali mutaxassis bilan maslahatlashishingiz zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. MO'MINOV, D. (2023). KASB TANLASHDA INSON XARAKTERI VA HUSUSIYATLARINI O'RNI. *Journal of Pedagogical and Psychological Studies*, 1(12), 16-19.

2. Muminov, D. (2023). ATTITUDES TO PSYCHOLOGICAL MANIPULATION IN SOCIETY AND ITS PLACE IN HUMAN LIFE. *Science and innovation*, 2(B5), 184-190.

3. Muminov, D. (2022). PSYCHOLOGICAL AND PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF HUMAN CAPITAL AND SOCIAL SECURITY. *Uzbek Scholar Journal*, 4, 60-62.

4. Soliev, F. S., & Muminov, D. (2021). To determine individual specificity and hidden potential of the personality according to external signs of behavior. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(5), 1258-1265.

5. Ostanqulov, A. (2023). O 'SMIRLAR RUHIY SALOMATLIGINING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK OMILLARI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(20), 486-491.

6. Topvoldiyevna, M. E. Adxam o'g'li, XA (2023). ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОЦЕССОВ МЫШЛЕНИЯ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ, ОБУЧАЮЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ. *Finland International Scientific Journal of Education. Social Science & Humanities*, 11(1), 217-225.

7. Юнусова, Г. (2023). ЎСМИР ЁШЛИ БОЛАЛАРНИ ОИЛАВИЙ ҲАЁТГА МАЪНАВИЙ ЖИҲАТДАН ТАЙЁРЛАШДА ОНА ШАХСНИНГ ТАЪСИРИ. *Евразийский журнал академических исследований*, 3(5 Part 3), 69-75.

8. Nodira, T., Shoxista, M., Gulnoza, P., Yoqutkhon, K., & Mohinur, D. (2022). Exploring the development of creative thinking in small school students. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*, 14(02), 5701-5707.